

ČLÁNKY

Historicko-kritická metóda a jej uplatnenie v teologickej reflexii na Slovensku

Exodus 19

Peter Dubovský SJ

Rok svätého Pavla, vydanie dokumentu Pápežskej biblickej komisie o biblických koreňoch kresťanskej morálky a nakoniec Synoda biskupov o Božom Slove majú jeden spoločný menovateľ. Je ním potreba vrátiť sa k Svätému písmu ako zdroju katolíckej teológie a pastorácie. Potrebu používania Svätého písma tak v pastorácii, ako aj teológii si dnes všetci dobre uvedomujú. Otázkou však ostáva, ako má byť Sväté písmo používané a aký je jeho vzťah k tradícii. Scholastická teológia používala Písmo ako manuál údajov, ktorý slúžil na podloženie doktrínálnych právd Cirkvi. Tento prístup však zjednodušoval Písmo na databázu, z ktorej sa vyťahovali citáty podľa potreby teológa. State, ktoré sa nehodili, boli jednoducho prehlidané. Takýto prístup sa stal predmetom kritiky viacerých exegetov tak v katolíckom, ako aj protestantskom svete. Nový dokument Pápežskej biblickej komisie poukazuje na zmenu postoja. Písmo nemá slúžiť ako dôkazový materiál pre profesora dogmatickej a morálnej teológie, ale morálna a dogmatická teológia sa musia odvádzať z Písma. Inými slovami, dogmatický a morálny teológ nestojí nad Písmom, ale má sa nechať ním inšpirovať vo svojich reflexiách. Písmo učí človeka morálke. Toto je dôsledne dodržané v ostatnom dokumente Pápežskej

biblickej komisie. Následne komisia uvádza ako základné kritérium katolíckej morálky: prispôsobovanie biblickému obrazu predstavenom vo Svätom písme.¹

Súčasní teológovia pomaly sa adaptujú na tento postoj. Prirodzene, do tohto procesu vstupuje exegéza, ktorá si nárokuje na svoje slovo pri výklade Svätého písma. Špecializácia exegetických disciplín na jednej strane pomáha osvetliť mnohé nezrozumiteľné state, na druhej strane sa výsledky exegézy stávajú stále menej a menej prístupné mimo okruhu zainteresovaných odborníkov. Praktickou otázkou teda ostáva, ako aktualizovať závery súčasnej exegézy. Inými slovami, ako použiť v teológii mnohé analýzy súčasných biblistov, ktoré sa pre morálnych a dogmatických teológov zdajú nepoužiteľné.

Cieľom tohto článku je predstaviť, ako je možné použiť pre morálne a dogmatické ciele historicko-kritickú metódu, ktorá v prípade Pentateuchu bola prevažne spojená s odhaľovaním redakčných vrstiev a prameňov ako Jahvista, Elohista, Deuteronomista, atď. V tomto článku poukážeme na redakčné vrstvy v stati Exodus 19, ktorá opisuje zjavenie na hore Sinaj, a na teologické závery vyplývajúce z takejto analýzy.

Zjavenie na Hore zohrávalo v dejinách formovania Izraela veľmi dôležitú úlohu. Preto niet divu, že k tejto téme sa vracali takmer všetky interpretačné školy starovekého Izraela a snažili sa túto tému predložiť aktuálnym jazykom svojej doby. Výsledok tohto komplikovaného procesu je, že v kapitole 19 sú pospájané viaceré pramene. Stopy spájania viacerých tradícií do jedného celku môže odhaliť aj nezaujatý pozorný čitateľ. Celá kapitola obsahuje tri Mojžišove výstupy na Horu, a keď sa číta až po kapitolu 24, tak sa odhalí ďalších päť výstupov. Prirodzene sa vynára otázka, prečo Mojžiš musel toľkokrát vystupovať na Horu a zostupovať z Hory. Keď tretíkrát Mojžiš vystúpi na Horu, tak sa dozvie, že má z nej zostúpiť a ostatný text je zopakovaním predošlého príkazu. Ďalším problémom, ktorý ruší celistvosť tejto state, sú zdanlivo protirečiaci si Božie príkazy, týkajúce sa prístupu ľudí k Hore. Kto sa môže v skutočnosti priblížiť k Hore? Najskôr je to všetok ľud (19,10), potom len kňazi (19,22) a nakoniec len Mojžiš a Áron (19,24). Posledným problémom je používanie dvoch odlišných Božích mien: יהוה, ktoré sa vyskytuje v Ex 19,3.7.8.9.10.11.18.20.21.22.23.24, a אלהים, ktoré sa vyskytuje v Ex 19,3.17.19. Tieto a ďalšie napätia v texte viedli biblistov

¹ PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, *Bibbia e Morale: Radici bibliche dell'agire cristiano*, 133-138.

k záverom, že kapitola 19 nemôže byť považovaná za jednotný celok, ale sú v nej zakomponované viaceré pramene. Biblisti venovali mnoho energie oddeleniu jednotlivých prameňov v tejto kapitole, avšak nepodarilo sa vytvoriť teóriu, ktorá by bola všeobecne akceptovaná. Napriek nejasnostiam, ktoré sa týkajú rozsahu jednotlivých prameňov, exegéti sa všeobecne zhodujú na troch: J/E (jahvistický/elohistický prameň), D (deuteronomistický prameň) a P (kňazský prameň).² Tieto pramene sa odlišujú nielen charakteristickým slovníkom, ale hlavne predstavujú typickú teologickú interpretáciu tohto rozhodujúceho momentu v dejinách Izraela.

V nasledujúcich odsekoch nebudeme triediť jednotlivé verše podľa prameňov, ale sa skôr budeme snažiť poukázať na rozdielne témy, ktoré sú v nich zachytené, a hľadať odpoveď na otázku, prečo závereční redaktori ponechali rozdielne prístupy v tejto kapitole.

Kapitola sa začína úvodom (19,1-2), v ktorom sú zhrnuté základné údaje, ktoré čitateľ potrebuje, aby mohol umiestniť udalosti na Hore do kontextu:

Na tretí mesiac po odchode synov Izraela z egyptskej krajiny, (práve) v ten deň prišli na púšť Sinaj. Vydali sa (totiž) na cestu z Refidím a prišli na púšť Sinaj, kde sa utáborili na púšti. Izrael sa tam utáboril naproti hore.³

V tomto úvode sa najskôr dozvieme presný dátum tejto udalosti a potom je v krátkosti zhrnuté vyslobodenie z Egypta, cesta po púšti a nakoniec utáborenie sa pod Horou. Tento úvod vzhľadom na slovník, ktorý vymenúva chronologické a geografické detaily, je všeobecne priradený prameňu P.⁴ Podľa A.F. Campbella pravdepodobne pôvodný J prameň, ktorý opisoval jednotlivé zastávky na púšti, bol neskôr nahradený P prameňom.⁵

Ďalší blok, ktorý je odlišiteľný, v kapitole 19 predstavuje jadro prvej Božej reči (19,4-6):

Sami ste videli, čo som urobil Egyptu a (ako) som vás niesol na orlích krídlach a priviedol vás k sebe. Nuž teda, ak budete naozaj počúvať môj hlas a zachovávať moju zmluvu, budete mi osobným

² Stručný prehľad jednotlivých postojov je možné nájsť v CHILDS, *Exodus*, 344-351 a DURHAM, *Exodus*, 260.

³ Preložil SOVA, Milan.

⁴ CAMPBELL, *Sources*, 43.

⁵ CAMPBELL, *Sources*, 144.

vlastníctvom spomedzi všetkých národov, veď moja je celá zem. Vy mi budete kráľovstvom kňazov a svätým národom.⁶

Už prví exegeti používajúci historicko-kritickú metódu viedli spor, ku ktorému prameňu prisúdiť tieto verše. Prvá interpretačná škola sledovala v menších obmenách rozdelenie navrhnuté J. Wellhausenom, ktorý v celej stati našiel tri hlavné pramene: P, J a E. Do tejto školy patril napr. S.R. Driver, ktorý tieto verše podobne ako Wellhausen priradil prameňu J.⁷ Toto rozdelenie prešlo kritikou, ktorú začal E. Bāntsch. Tak sa vytvorila druhá škola, ktorej významným predstaviteľom je R. Klopfer.⁸ Táto tradícia nachádza v Knihe Exodus aj D prameň. Keďže viaceré termíny použité v tejto priamej reči sa nachádzajú v deuteronomickkej literatúre, porov. napr. termíny *nosiť* (Dt 1,31; 32,11), *orlie krídla* (Dt 32,11-12), *zachovávať* (Dt 11,13; 15,5; 28,1), *osobné vlastníctvo* (Dt 7,6; 14,2; 26,18), exegeti dnes upustili od pôvodnej Wellhausenovej teórie a sledujú návrh E. Bāntscha, pripisujú túto časť kapitoly 19 peru deuteronomistického redaktora.⁹

Ďalší blok tejto kapitoly opisuje rituálne očistenie, ktoré má predchádzať zjaveniu na Hore (19,10-15):

PÁN povedal Mojžišovi: „Choď k ľudu a posväť ich dnes i zajtra. Nech si vyperú svoj vrchný odev a nech sú pripravení na tretí deň, lebo na tretí deň zostúpi PÁN pred zrakom celého ľudu na horu Sinaj. A ohranič ľud navôkol, hovoriac: «Chráňte sa vystúpiť na horu i dotknúť sa jej okraja! Kto sa Hory dotkne, musí byť usmrtený, žiadna ruka sa jej nedotkne, lebo či dobytok, alebo človek musí byť ukameňovaný alebo musí byť zastrelený (šípom), nezostane nažive. (Len) keď sa rozozvučí roh, vystúpia na Horu oni.»“ Mojžiš zostúpil z Hory k ľudu. Posvätil ľud a vyprali si svoj vrchný odev. Povedal ľudu: „Buďte pripravení na tretí deň! Nepribližujte sa k žiadnej žene!“¹⁰

V týchto veršoch sa opäť mení nielen slovník, ale aj teologický obsah. Do popredia sa dostávajú témy rituálneho očisťovania, ktoré doteraz neboli

⁶ Preložil SOVA, Milan.

⁷ DRIVER, *Exodus*, 170-171.

⁸ KLOPFER, Zur Quellenscheidung in Exod. 19.

⁹ DURHAM, *Exodus*, 260. B. Childs sa snaží udržať oba názory tvrdiac, že napriek tomu, že táto stať patrila E prameňu, súčasná forma state nesie pečať deuteronomistického redaktora; CHILDS, *Exodus*, 361.

¹⁰ Preložil SOVA, Milan.

predstavené. Medzi exegetmi sa viedla diskusia, ku ktorému prameňu by sa priradila táto časť kapitoly. Názory oscilovali medzi prameňom J a E.¹¹ Príkladom môže byť S.R. Driver, ktorý rozoznávajúc v celej kapitole len tri pramene (P, J a E), poukazuje, že táto časť je vytvorená spojením dokumentov J a E do jedného celku (J: 19,11b-13 a E: 19,10-11a.14-17).¹² Priradenie ostatných veršov v kapitole 19 prameňu J alebo J/E predstavuje dominantný prúd aj súčasných historicko-kritických exegetov.¹³

Napriek tomu, že exegeti asi nikdy nebudú schopní presne identifikovať rozsah jednotlivých prameňov v tejto stati, táto analýza je užitočná, aby si súčasný čitateľ uvedomil, že koneční redaktori do tejto state zakomponovali viaceré pramene. Zo štúdia opisu stvorenia v starovekých kultúrach, ktoré obklopovali Izrael, vieme, že hoci Izraeliti boli pod silným kultúrnym vplyvom okolitých kultúr, predsa nezakomponovali do svojich náboženských spisov všetky tradície, ktoré mali k dispozícii.¹⁴ Analogicky môžeme tvrdiť, že podobný proces „selektovania“ tradícií pravdepodobne prebehol aj v prípade takej dôležitej udalosti, ako bolo zjavenie na Hore. Z toho vyplýva, že pramene, ktoré boli zakomponované do tejto state, mali kánonickú autoritu, t.j. predstavovali teologickú reflexiu nad zjavením, ktorú aj nasledujúce generácie považovali za inšpirovanú.

Okrem tohto selektovania súčasná redakčná kritika sa snaží spojiť jednotlivé pramene s ich sociálnym a kultúrnym kontextom. Tento typ štúdií poukazuje na skutočnosť, že aj také dôležité osobnosti v dejinách, ako bol Šalamún, prešli interpretačným vývojom. Raz bol tak Šalamún interpretovaný ako ideálny kráľ podľa vzoru asýrskych vládcov, raz ako rozporuplný človek, ktorý ľahko podľahol pokušeniam, čo v konečnom dôsledku viedlo k babylonskému vyhnanstvu, a raz je predstavený ako ideál perzského kráľa, ktorý sa snaží umožniť spolužitie národov.¹⁵ Ak aplikujeme logiku redakčnej kritiky na kapitolu 19, môžeme tvrdiť, že kapitola nielen, že je výsledkom pospájania viacerých prameňov, ale tieto pramene pochádzajú z rôznych historických období a odpovedajú na rozdielne otázky svojej doby.¹⁶ Čo je

¹¹ DURHAM, *Exodus*, 260.

¹² DRIVER, *Exodus*, 168.

¹³ PROPP, *Exodus 19-40*, 141-150 a CAMPBELL, *Sources*, 145.

¹⁴ Porov. DUBOVSKÝ, *Genezis*, 87-93.

¹⁵ RÖMER, Salomon.

¹⁶ RÖMER, La construction.

dôležité pre súčasných exegétov, je, že neskorší redaktori, napriek tomu, že riešili problémy svojej doby a vkladali do statí svoju interpretáciu minulosti, si nedovolili vynechať staršie pramene ako staromódne a už prekonané interpretácie. Záverom môžeme povedať, že tieto pramene teda nepredstavujú len určitú textovú tradíciu vhodnú na precvičenie historicko-kritickej metódy, ale za nimi sa skrýva určitá interpretačná logika.

Každá tradícia, ktorej pramene sú len neúplnými svedkami, interpretuje svoju minulosť zo svojho pohľadu a snaží sa prostredníctvom jej vlastnej interpretácie minulosti odpovedať na otázky svojej doby. To sa prejaví nielen v charakteristickom slovníku, ale predovšetkým v teologickom poslanstve zakódovanom do týchto textových prameňov. Ak túto teóriu aplikujeme na kapitolu 19, môžeme tvrdiť, že kánonický text, ktorý je odovzdávaný ako posvätné dedičstvo, je výsledkom spájania viacerých prameňov, v ktorých je zakódovaný teologický motív a ani neskoršie interpretačné prúdy si nedovolili vylúčiť predchádzajúce interpretácie. Preto naša práca nemôže byť len cvičenie z historicko-kritickej metódy, ale jej ďalšou úlohou bude poukázať na teologické poslanstvo zakódované v týchto tradíciách.

Teologické poslanstvo P prameňa v 19,1-2

Tento prameň obsahujúci časové a geografické detaily vsúva zjavenie na Hore do širšej časovej schémy Pentateuchu. Uvedením časových údajov P prameň spája udalosti pod Horou s najdôležitejšími udalosťami v dejinách sveta, ktoré sa podobne začínajú časovým údajom: stvorenie sveta (Gn 1,1 – P prameň), potopa (Gn 7,11 – P prameň), postavenie svätostánku (Ex 40,17 – P prameň) a postavenie chrámu (1 Kr 6,1 – D prameň). P prameň tak podčiarkne teologickú hodnotu zjavenia na Hore. To, čo sa Izrael dozvie na Hore, nie je akékoľvek zjavenie, ale jeho teologická hodnota je na úrovni stvorenia, exodu a postavenia svätostánku alebo chrámu. Tento verš tak zdôrazňuje, že Izrael zjavením na Hore vstupuje do novej etapy svojho vzťahu s Bohom.

Ďalší verš prameňa P (19,2) dáva príchod k Hore do súvisu s dvomi udalosťami, ktoré samotné zjavenie predchádzali: vyslobodenie z Egypta a cesta po púšti. Z izraelských zastávok na púšti je spomenuté iba Refidím. Zastávka v Refidím predstavuje z naratívneho pohľadu najdlhšiu pauzu v putovaní Izraela. V Ex 17,1 sa Izrael utáboril v Refidím a tam zostal počas udalostí opísaných v kapitolách 17 a 18. Do tohto naratívneho bloku sú umiestnené tri dôležité udalosti: reptanie Izraelitov proti Mojžišovi známe ako Massa a Meriba (17,1-7), bitka s Amalekitmi (17,8-16) a Jetrova rada o

organizovaní Izraelitov (18,1-27). Spomenutím zastávky na púšti P redaktor tak ukazuje, kto je to Izrael, ktorý je vyvolený, aby dostal zjavenie. Je to ľud, ktorý reptal proti Bohu. Ľud, ktorý nedôveroval svojmu vodcovi. Národ, ktorý potreboval hmatateľné dôkazy Božej moci v podobe vody vytryskujúcej zo skaly. Na druhej strane tento národ bol ohrozený vojskom Amalekitov a opäť si musel uvedomiť, že Boh ho zachránil svojou mocou, tak ako ho vyslobodil z rúk Egyptanov. Nakoniec zastávka v Refidím poukazuje, že národ, ktorý prichádza k Hore zjavenia, nie je chaotická tlupa, ale národ, ktorý má svoju organizáciu a v ktorom sú jasne rozdelené právomoci podľa vzoru madiánskych kmeňov.

Teologické posolstvo D prameňa v 19,4-6

Táto poetická stať sa odlišuje od chronologického slovníka predchádzajúceho P prameňa nielen výrazovými prostriedkami, ale aj teologickým obsahom. V prvom rade tu môžeme vidieť niektoré prvky deuteronomickej historickej teológie (porov. Dt 6,20-24; 11,7-8), podľa ktorej Izraeliti sú vyzvaní reflektovať nad svojou minulosťou (vyslobodenie z Egypta) a vidieť Božiu ruku vo svojich dejinách. Meditovaním nad svojou minulosťou Izrael objaví, ako bol nesený na Božích orľích krídlach počas svojho putovania na púšti. Izrael stojí tak v úžase nad Božou starostlivosťou, ktorú odhalil meditovaním vlastnej minulosti.

D.E. Gowan zhŕňa teológiu tejto časti do nasledujúcich aspektov. Boh si vyvolil svoj národ z vlastnej iniciatívy. Vzťah medzi Bohom a Izraelom je výlučný a obojstranný. Na jednej strane je vyvolenie a na druhej strane je odpoveď. Tento vzťah však nezostáva len v právno-zmluvných rozmeroch, avšak sa zdôrazňuje intímny vzťah medzi Bohom a Jeho ľudom (porov. Dt 4,7; 7,7-11).¹⁷

Teologické posolstvo J/E prameňa v 19,10-15

J/E prameň zdôrazňuje rituálne očistenie. Len rituálne očistenie a posvätenie Izraeliti sa môžu priblížiť k Hore. K svätému Bohu nemôžu pristúpiť nečistí. Očisťovací rituál podľa B. Jacoba nemal za úlohu len mechanické vyčistenie šiat, ale stav vnútornej svätosti, vyčistenie šiat bolo len

¹⁷ GOWAN, *Theology in Exodus*, 173-178, 186-196.

vonkajším prejavom.¹⁸ Táto teológia kladie jasné hranice medzi profánnym a posvätným a určuje, za akých podmienok sa môže prejsť zo sveta profánneho do sveta posvätného.¹⁹

Aplikácia

Predchádzajúce úvahy ukázali, že závereční redaktori nielen rešpektovali slovník jednotlivých prameňov, ale pospájaním prameňov poukázali na autoritatívnosť teologických interpretácií, ktoré tieto pramene reprezentujú. Zachovanie teologického posolstva týchto prameňov nebolo záväzná len pre finálnych redaktorov Pentateuchu, ale zostáva rovnako záväzná aj pre súčasných exegétov a teológov. Tak sa prirodzene vynára otázka, ako môžu byť teologické prúdy obsiahnuté v jednotlivých prameňoch aktualizované pre dnešného čitateľa. V nasledujúcich odsekoch ponúkame niektoré možnosti aktualizácie výsledkov historicko-kritickej metódy.

V prvom rade ľud, ktorý prichádza k Hore, je ľud poznačený reptaním proti svojmu Bohu a proti svojej legitímnej náboženskej autorite – Mojžišovi (19,1-2). Tento postoj ho však nediskvalifikuje a Boh sa mu zjavuje a vyvolí si ho za svoje osobné vlastníctvo aj napriek jeho vzburám a odmietaniu. Berúc do úvahy vážnosť Refidímskej krízy a následne Božie pozvanie k Zjaveniu, autorita P prameňa kladie pred teológov výzvu neustále prehodnocovať vo svetle Božej veľkodušnosti pozastavenie prístupu k „Hore Zjavenia“ uskutočnené právnymi alebo sociálnymi obmedzeniami.

Uvedením zastávky v Refidím v úvode k zjaveniu na Hore autori poukazujú na dôležitosť Jetrovej rady nevyhnutnej na vykonávanie autority. Jetrova rada mení chaotickú tlupu utečencov z Egypta na organizovaný národ. Tento postreh P prameňa zdôrazňuje dôležitosť subsidiárneho modelu, podľa ktorého spoločenstvo musí byť organizované, ak chce pristúpiť k Hore. Až po skutočnom delegovaní autority a rešpektovaní tejto delegácie sa ľud môže pohnúť z Refidímu pod Horu zjavenia.

Exhortatívny štýl D prameňa pozýva čitateľa k meditovaniu nad vlastnými dejinami (19,4-6). Čitateľ má objaviť Božiu starostlivú ruku nielen vo svojom vlastnom živote, ale aj v osudoch svojho národa. Takýto dotyk s Božou prozreteľnosťou sa premieňa v rukách Deuteronomistu na poetický

¹⁸ JACOB, *Exodus*, 533.

¹⁹ DOHMEN, *Exodus 19-40*, 66-69.

obraz „orlích křídel“, na ktorých je on a jeho národ nesený a pod ktorými sa môže ukryť. Táto poetická časť state zdôrazňuje potrebu silnej skúsenosti zo stretnutia s Bohom našich dejín, ktorý aj napriek útlaku v Egypte, reptaniu na púšti sa vynára ako milujúci Boh, ktorý nás nesie na svojich křídľach. Deuteronomistická reflexia ďalej poukazuje, že meditovanie Božej dobroty, ktorú človek objaví vo vlastných dejinách, musí predchádzať voľbu „ak budeš zachovávať..., tak sa staneš...“. Skúsenosť zažitia Božej starostlivej lásky by mala tak predchádzať morálnym a dogmatickým imperatívom, ktoré môžu byť správne pochopené práve v kontexte osobnej skúsenosti s Bohom, ktorý riadi osudy každého jednotlivca.

Rituálne požiadavky formulované v J/E prameni poukazujú, že na pristúpenie k Hore zjavenia nestačí len emocionálny zážitok alebo dobre zorganizovaná komunita (19,10-15). Rituál očistenia a zdržanlivosť sú ďalším krokom vo výstupe na Horu. Rituál očisťovania nadobúda svoju formu v závislosti od kultúrnych a sociálnych podmienok. Sýrski stilíti by zdôraznili viac aspekt pokánia, pôstu a sexuálnej zdržanlivosti, dnes by sa viac zdôraznil aspekt sviatostného očistenia.

Na záver môžeme zhrnúť, že naše analýzy tvoria dve časti jednej mince. Na jednej strane závereční redaktori si nedovolili vypustiť ani jeden z týchto prameňov, ktoré tak pre nich, ako aj pre nás majú inšpirovanú hodnotu. Na druhej strane pospájanie jednotlivých interpretačných škôl zdôrazňuje, že na priblíženie sa k Hore zjavenia nestačí len jeden postoj, ale je potrebná celá séria postojov, ktorá zahŕňa intelektuálne, emocionálne, ale aj kultové sféry ľudského bytia.

Bibliografia

- CAMPBELL, Antony F. – O'BRIAN, Mark A.: *Sources of Pentateuch: Texts, Introduction, Annotations*, Minneapolis : Fortress Press, 1993.
- CHILDS, Brevard S.: *The Book of Exodus : A Critical, Theological Commentary*, Philadelphia : Westminster Press, 1974.
- DOHMEN, Christoph: *Exodus 19-40*, Freiburg im Breisgau : Herder, 2004.
- DRIVER, S. R.: *The Book of Exodus*, Cambridge : University Press, 1911.
- DUBOVSKÝ, Peter (ed.): *Genezis (KSZ 1)*, Trnava : Dobrá kniha, 2008.
- DURHAM, John I.: *Exodus*, Waco, TX : Word Books, 1987. ;
- KLOPFER, Rudolf: Zur Quellenscheidung in Exod. 19, *ZAW* 18 (1898), 197-217.
- GOWAN, Donald E.: *Theology in Exodus*, Louisville, KY : Westminster John Knox Press, 1994.

- JACOB, Bruno: *The Second Book of the Bible: Exodus*. Hoboken, N.J. : Ktav, 1992.
- PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, *Bibbia e Morale: Radici bibliche dell'agire cristiano*, Vaticano : Libreria Editrice Vaticana, 2008.
- RÖMER, Thomas: Salomon d'après les deutéronomistes: Un roi ambigu. In: C. LICHTERT a D. NOCQUET (ed.): *Le roi Salomon: Un héritage en question*, Bruxelles : Lessius, 2008, 98-130.
- RÖMER, Thomas: La construction d'une «vie de Moïse» dans la Bible hébraïque et chez quelques auteurs hellénistiques. In: BROOKE, George J. a RÖMER, Thomas (ed.): *Ancient and Modern Scriptural Historiography = L'historiographie biblique, ancienne et moderne*. Leuven – Dudley, MA : Leuven University Press – Peeters, 2007, 109-125.

Zhrnutie

V tomto článku sme analyzovali kapitolu Ex 19 z pohľadu historicko-kritickej metódy. Nakoľko používanie tejto metódy spôsobilo v dejinách katolíckej interpretácie Svätého písma viaceré nedorozumenia v tomto príspevku ponúkame viaceré možnosti, ako by táto metóda mohla byť použiteľná pre teológiu a pastoračiu.

Summary

In this article we have analyzed Ex 19 from the historical-critical point of view. Since the application of this methodology caused several misunderstandings in the Catholic interpretation of the Bible, we offer more possibilities how to use the results of the historical-critical methodology for the purposes of dogmatic and pastoral theology.

Peter Dubovský SJ
Pápežský biblický inštitút
I – 00187 Rím
pdubovsky@gmail.com